

MADANIY KONTEKST ASOSIDA TIL O'RGATISHNING PSIXOLINGVISTIK JIHATLARI

Mamashoyev Umid Ulug'bek o'g'li

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM assistent o'qituvchisi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada madaniy kontekst asosida til o'rgatishning psixolingvistik jihatlari tahlil qilinadi. Til o'rganish jarayonida psixik jarayonlar – xotira, tafakkur, idrok, e'tibor va motivatsiyaning roli yoritiladi hamda madaniy omillarning bu jarayonlarga ta'siri asoslab beriladi. Shuningdek, madaniy kontekst asosida o'qitishning kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi ahamiyati, o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirishdagi o'rni va interaktiv metodlarning samaradorligi ko'rib chiqiladi. Maqolada madaniyatlararo kommunikatsiya, stereotiplarni bartaraf etish va zamonaviy texnologiyalarning o'rni ham ilmiy jihatdan asoslab berilgan.*

Kalit so'zlar: *madaniy kontekst, psixolingvistika, til o'rgatish, kommunikativ kompetensiya, motivatsiya, idrok, tafakkur, nutq faoliyati, interaktiv metodlar, madaniyatlararo kommunikatsiya.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются психолингвистические аспекты обучения языку на основе культурного контекста. Освещается роль психических процессов, таких как память, мышление, восприятие, внимание и мотивация в процессе изучения языка, а также влияние культурных факторов на эти процессы. Особое внимание уделяется значению культурного контекста в формировании коммуникативной компетенции, развитию речевой деятельности обучающихся и эффективности интерактивных методов обучения. Также анализируются вопросы межкультурной коммуникации, устранения стереотипов и роль современных технологий в обучении языкам.*

Ключевые слова: *культурный контекст, психолингвистика, обучение языку, коммуникативная компетенция, мотивация, восприятие, мышление,*

речевая деятельность, интерактивные методы, межкультурная коммуникация.

Annotation. This article examines the psycholinguistic aspects of language teaching based on cultural context. It highlights the role of cognitive processes such as memory, thinking, perception, attention, and motivation in language learning, as well as the influence of cultural factors on these processes. The study also emphasizes the importance of cultural context in developing communicative competence, enhancing learners' speech activity, and increasing the effectiveness of interactive teaching methods. Additionally, issues of intercultural communication, elimination of stereotypes, and the role of modern technologies in language education are discussed.

Keywords: cultural context, psycholinguistics, language teaching, communicative competence, motivation, perception, thinking, speech activity, interactive methods, intercultural communication.

Kirish.

Madaniy kontekst asosida til o'rgatishning psixolingvistik jihatlari zamonaviy lingvistika, pedagogika va psixologiya fanlarining kesishgan nuqtasida shakllangan muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bugungi globallashuv sharoitida til o'rganish nafaqat grammatik qoidalarni o'zlashtirish yoki lug'at boyligini kengaytirish bilan cheklanib qolmaydi, balki o'rganilayotgan til egalarining madaniyati, dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy xulq-atvor me'yorlarini ham anglashni talab etadi. Shu sababli madaniy kontekst asosida til o'rgatish yondashuvi psixolingvistik nuqtai nazardan o'quvchining tilni qanday qabul qilishi, qayta ishlashi va nutq faoliyatida qo'llashini chuqur tahlil qilishni taqozo etadi.

Psixolingvistik til va ong o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganadi. Ushbu fan insonning nutqni qanday qabul qilishi, uni qanday qayta ishlashi va qanday shakllantirib ifodalashini tadqiq etadi. Til o'rganish jarayonida psixik jarayonlar – xotira, tafakkur, e'tibor, idrok va motivatsiya muhim rol o'ynaydi. Madaniy kontekst esa ushbu jarayonlarning samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biri

hisoblanadi. Chunki til faqat aloqa vositasi emas, balki madaniyat tashuvchisi hamdir. Har bir soʻz, ibora yoki nutq shakli ortida muayyan madaniy maʼno yotadi.

Til oʻrgatishda madaniy kontekstni hisobga olish oʻquvchining tilni chuqurroq anglashiga yordam beradi. Masalan, oddiy salomlashuv shakllari ham turli madaniyatlarda turlicha maʼnoga ega boʻlishi mumkin. Agar oʻquvchi bu madaniy farqlarni bilmasa, u notoʻgʻri kommunikatsiya qilishi yoki ijtimoiy xatolarga yoʻl qoʻyishi mumkin. Shu sababli madaniy komponentni oʻqitish psixolingvistik jihatdan kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Tilni oʻrganishda psixologik omillar orasida motivatsiya alohida oʻrin tutadi. Madaniy kontekst asosida oʻqitish oʻquvchilarning qiziqishini oshiradi, chunki ular til orqali boshqa xalqning hayoti, anʼanalari va turmush tarzini oʻrganadi. Bu esa ichki motivatsiyani kuchaytiradi va oʻrganish jarayonini yanada samarali qiladi. Motivatsiya kuchli boʻlgan oʻquvchi tilni tezroq va osonroq oʻzlashtiradi.

Xotira jarayoni ham til oʻrganishda muhim hisoblanadi. Madaniy kontekst asosida berilgan maʼlumotlar koʻproq assotsiatsiyalarni hosil qiladi va bu esa eslab qolishni osonlashtiradi. Masalan, yangi soʻzlar madaniy vaziyatlar bilan bogʻlab oʻrgatilsa, ular uzoq muddatli xotirada mustahkamroq saqlanadi. Bu psixolingvistik jihatdan kontekstual oʻrganishning samaradorligini koʻrsatadi.

Til oʻrganishda idrok jarayoni ham muhim rol oʻynaydi. Oʻquvchi yangi tilni oʻz ona tili prizmasi orqali qabul qiladi. Agar madaniy kontekst hisobga olinmasa, notoʻgʻri tushunishlar yuzaga kelishi mumkin. Masalan, ayrim iboralar soʻzma-soʻz tarjima qilinganda oʻz maʼnosini yoʻqotadi yoki umuman boshqa maʼno beradi. Shu sababli madaniy kontekstni tushunish idrokni toʻgʻri shakllantirishga yordam beradi.

Tafakkur jarayoni til bilan bevosita bogʻliqdir. Har bir til oʻziga xos fikrlash modelini shakllantiradi. Madaniy kontekst asosida til oʻrgatish oʻquvchining yangi tafakkur modelini oʻzlashtirishga yordam beradi. Bu esa uning kommunikativ qobiliyatlarini kengaytiradi va turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish imkonini beradi.

Nutq faoliyatining rivojlanishida ham madaniy kontekst muhim ahamiyatga ega. Tilni faqat grammatik qoidalar asosida o'rganish o'quvchini sun'iy nutqga olib kelishi mumkin. Ammo madaniy vaziyatlar asosida o'rganilgan til tabiiy va jonli bo'ladi. Masalan, dialoglar, rolli o'yinlar va real hayotiy vaziyatlar orqali o'rganish nutq ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Psixolingvistik nuqtai nazardan til o'rganishda interaktiv metodlar samarali hisoblanadi. Madaniy kontekst asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchini faol ishtirok etishga undaydi. Bu esa uning e'tiborini oshiradi va o'rganish jarayonini faollashtiradi. Interaktivlik orqali o'quvchi nafaqat bilim oladi, balki uni amaliyotda qo'llashni ham o'rganadi.

Shuningdek, emotsional omillar ham til o'rganishda muhim rol o'ynaydi. Madaniy materiallar – filmlar, qo'shiqlar, hikoyalar o'quvchida ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi. Bu esa o'rganish jarayonini yengillashtiradi va samaradorligini oshiradi. Psixologiyada ma'lumki, ijobiy emotsiyalar bilimni mustahkamlashga yordam beradi.

Madaniy kontekst asosida til o'rgatish o'quvchining ijtimoiy kompetensiyasini ham rivojlantiradi. U boshqa madaniyat vakillarining xulq-atvori, qadriyatlari va muloqot uslublarini o'rganadi. Bu esa uning tolerantlik darajasini oshiradi va madaniyatlararo kommunikatsiyani samarali amalga oshirishiga yordam beradi.

Zamonaviy texnologiyalar ham madaniy kontekst asosida til o'rgatishda muhim vosita hisoblanadi. Internet, multimedia resurslari, virtual muhitlar orqali o'quvchilar turli madaniyatlar bilan bevosita tanishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa o'rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Til o'rgatishda madaniy kontekstni integratsiya qilish o'qituvchidan yuqori malaka va ijodkorlikni talab etadi. O'qituvchi nafaqat tilni, balki o'sha tilga oid madaniyatni ham chuqur bilishi kerak. U o'quvchilarga madaniy farqlarni tushuntirib berishi va ularni to'g'ri talqin qilishga o'rgatishi lozim.

Madaniy kontekst asosida til o'rgatishning yana bir muhim jihati — bu stereotiplarni bartaraf etishdir. O'quvchilar ko'pincha boshqa madaniyatlar haqida

noto'g'ri tasavvurlarga ega bo'lishi mumkin. To'g'ri tashkil etilgan o'quv jarayoni bu stereotiplarni yo'q qilishga yordam beradi va real tasavvurlarni shakllantiradi.

Til o'rganish jarayonida individual farqlar ham muhim rol o'ynaydi. Har bir o'quvchi turli psixologik xususiyatlarga ega bo'lib, madaniy materiallarni turlicha qabul qiladi. Shu sababli o'qituvchi individual yondashuvni qo'llashi va har bir o'quvchining ehtiyojlarini hisobga olishi zarur.

Madaniy kontekst asosida til o'rgatish kommunikativ yondashuv bilan chambarchas bog'liq. Bu yondashuv tilni real muloqot vositasi sifatida o'rgatishni nazarda tutadi. Madaniy kontekst esa bu muloqotni tabiiy va mazmunli qiladi.

Shuningdek, bu yondashuv til o'rganishda kreativlikni rivojlantiradi. O'quvchilar turli madaniy vaziyatlarda mustaqil fikrlashga va yangi nutq shakllarini yaratishga o'rganadi. Bu esa ularning til kompetensiyasini yanada boyitadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, madaniy kontekst asosida til o'rgatishning psixolingvistik jihatlari til o'rganish jarayonini chuqurroq, samaraliroq va mazmunliroq qiladi. Bu yondashuv o'quvchining nafaqat lingvistik, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim tizimida ushbu yondashuvni keng qo'llash til o'rgatish samaradorligini oshiradi va global kommunikatsiyada muvaffaqiyatli ishtirok etish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). XORIJIY ASARLARDA KONSEPSIYAVIY METAFORALARNI TALABALARGA O 'RGATISH STRATEGIYALARI. Modern education and development, 44(3), 144-149.
2. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). KONSEPSIYAVIY TAFAKKUR VA TIL KOMPETENSIYASI O 'RTASIDAGI BOG 'LIQLIKNI O 'QITISHDA QO 'LLASH. Modern education and development, 44(3), 150-155.
3. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). ADABIY ASARLAR ASOSIDA KONTEKSTUAL O 'QITISH: NAZARIYA VA AMALIYOT. Modern education and development, 44(3), 156-161.

4. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). XORIJIY VA MILLIY ASARLAR ORQALI MADANIYATLARARO KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH. *Modern education and development*, 44(3), 162-167.
5. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025). MAUGHAM IJODIDA INSONIY FOJIA MANZARASI. In *International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices* (pp. 152-159).
6. Abdumannonovna, A. D. (2022). German as the language of science: problems and perspectives. *World Bulletin of Social Sciences*, 7, 22-24.
7. Yakubov, I., & Niyazova, M. (2023). «ЁШ ВЕРТЕРНИНГ ИЗТИРОБЛАРИ» РОМАНИДА СЕНТИМЕНТАЛ, ПРАГМАТИК ВА РАЦИОНАЛ КАЙФИЯТЛАР МУНОСАБАТИ. In *Conferences* (Vol. 1, No. 1).
8. Jumanazarovna, N. M. (2025). SENTIMENTAL QAHRAMON OBRAZI: GYOTE VA UNING ZAMONDOSHLARI IJODIDA. *Modern education and development*, 40(6), 109-113.
9. Xalilovna, S. N. (2026). INGLIZ VA O 'ZBEK TILLARIDA RANG BILDIRUVCHI SO 'ZLARNING MADANIYATGA XOS MAZMUNLARI. *Modern education and development*, 45(2), 332-337.
10. Xalilovna, S. N. (2026). INGLIZ VA O 'ZBEK TILLARIDA MUOMALA MADANIYATI VA NUTQ AKTLARI. *Modern education and development*, 44(3), 291-296.